

Far endament las guerras mundialas

Thomas Maissen commentescha per la Svizra neutrala

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **Suenter dus onns e quatter ediziuns è la «Geschichte der Schweiz» da Thomas Maissen*, cun trais registers ed ina bibliografia critica, in'ovra indispensabla pertgi che vul enonuscher e chapir meglier il passà da la Svizra.** L'emprima frasa suenter l'introducziun dat il tun: «La confederaziun è naschida en il 14avel tschientaner sco rait d'allianzas aifer il Sontg Imperi roman» (p. 16). 2005 ha Maissen publictà ina cronica da la debatta svizra davart la Segunda guerra mundiala tranter 1989 e 2004. Dapi 2004 è'l professer d'istorgia dal temp modern a l'Universitad da Heidelberg.

Cordoli per tut las unfrendas

Sco prominent istoricher svizzer, creschi si a Basilea e docent en ina da las pli veglias universitads tudestgas, era Maissen predestinà per preschentar in puntg da vista confederà davart las unfrendas da las guerras mundialas. Mintga november, duas emnas avant l'emprima dumengia d'ad-

La mazzacra ha schanegià la Svizra

L'oratur ha l'emprim undrà «las stentas multifaras, cunzunt las surnaziunalas e quellas d'ordaifer l'Europa, afin che noss continent na vegnia la scena d'ina terza guerra mundiala – jau manegel l'Allianza atlantica, l'Uniun europeica, las Naziuns unidas, plis presidents americans e Mihail Gorbatschov. Lezs politichers han mussà ch'ins po chattar schiaziuns paschaivlas e persistentas en cas da conflicts adina inevitabels.» Maissen ha relevà che las bleras unfrendas da l'Emprima guerra mundiala, numnadas vi dal monument da Sihlfeld, «derivavan probablmain da famiglias tudestgas domiciliadas en Svizra (...). 1888 vivevan passa 100 000 Tudestgs en Svizra, 1910 passa 200 000 (...). En la citad da Turitg eran 20% da la populaziun da naziunalitad tudestga, oz mo pli 8%.» Lur ha'l fatg endament las unfrendas da las guerras mundialas, en la segunda «var ina schuldada da 25 milliuns, plinavant 50 milliuns civilists, t. a. 6 milliuns gidieus, 1/6 da la populaziun polaca, quasi 1/6 da la sovietica, var 8 milliuns Tudestgs (var 10%). Quai mun-

1995 la fin da la guerra (1945), ma ha [per la paja] commemorà 1989 l'erupziun da la guerra e la generaziun dal servetsch activ.»

Duas naziuns limitofas

L'istoricher svizzer punctuescha: «En Svizra per cletg na datti betg in 'Volkstrauertag'; i na sto gnanca dar nagin (...). Ils Svizzers n'èn betg en cordoli pervi da las unfrendas da la guerra e da la persecuziun. I èn leds dal schanetg da lezza giada (...). Dapertut han las guerras dal tschientaner passà stgaffi cuminzanzas solidaras, unidas da dolur, mort e survivenza cuminaivlas. Lezzas regurdientschas ed il cordoli cuminaivel uneschans ils Tudestgs, ch'i stettian a Constanza u a Kiel. I stat perencunter tranter Constanza e Kreuzlingen in mir commemorativ, fundà sin percepziuns differentas da la guerra e da la smanatscha. Ils Svizzers ston emprender ch'ins n'astgan betg pli declerar lur percepziun cun atgnas prestaziuns excepziunalas. Per ils Tudestgs deschi da far endament che las punts dal Rain èn propri in cunfin naziunal (...). Ils Svizzers n'èn betg Tudestgs cun in dialect

Frontispizi dal cudesch da Thomas Maissen.

MAD

vent, sa regorda la Republica federala da Germania dals umans morts en guerra e da tut las unfrendas da la tirannia, e quai senza resguardar lur naziunalitad. Lezza commemoraziun uffiziala, numnada «Volkstrauertag», ha gi lieu quest onn ils 18; ins duai la distinguer dal «Totensonntag» evangelic, pir in'emna avant l'emprima dumengia d'advent, institui 1816 da retg Fadri Guglielm III da Prussia (1770–1840). Var dus milliuns schuldads ed uffiziers tudestgs han pers la vita durant l'Emprima guerra mundiala (1914–1918). Per 672 d'els, domiciliads en Svizra, han ins erigi in monument sin il santeri da Sihlfeld a Turitg. Peter Gottwald, ambassadur tudestg en Svizra, ha arranschà ina commemoraziun tar lez monument per il «Volkstrauertag» 2012. El ha fixà l'occurrenza sin in'emna pli baud, pia la dumengia 11, di da s. Martin, ma era da l'armistizi da 1918, commemorà anc adina en Belgia, Frantscha e Gronda Britannia. Gottwald ha lura envidà Maissen a far il pletg festiv. L'Assenziun svizra da politica estra (info@sga-aspe.ch) ha gist publictà il text da l'allocuziun; i suonda la quintessenza da quel document.

ta var 40 000 unfrendas mintga di, senza emblidar tschels schabetgs traumatici.» L'oratur ha punctuà l'unitad naziunala svizra da lezza giada encunter il nazissem: «Il 'Führerprinzip' ed il razzissem schovinistic expansiv s'opponavan a l'essenza dal pitschen stadi federal pluriling (...). Quai ha surmuntà tut las barrieras da lingua, confessiun, classa sociala ed interess (...). Suenter la guerra pudevan ils Svizzers l'interpretar sco ina prova nua che lur armada e lur politica exteriura hajan reussi (...). L'integritad da la Svizra ha blers motivs.» En ses manual surmenziunà (p. 265) scriva Maissen: «Ina decisiun spontana da Hitler avess tanschi mintga mument per attatgar.» El punctuescha en ses discurs sin santeri: «Als alliads duain ins dentant engraziar ch'i hajan salvà la Svizra da la smanatscha nazista, unfrind la vita da blers schuldads (...). Ma ils Svizzers (...) han interpretà la grazia dal schanetg sco [fretg da] lur atgna prestaziun, sincerond schizunt che la Wehrmacht n'haja betg attatgà la Svizra per tema da la resistenza da l'armada en ses reduit (...). Ils esters n'han tuttina betg enclatg quai ch'era tutfatg logic per la Svizra uffiziala: Ella na leva betg commemorar

curius, mabain Gals [u Rets, G. S.-C.] che san fitg bain tudestg. Ma era sco tals appartegnan els a la cuminanza da destin da l'Europa. I na pon ni ston far part dal cordoli da lur vischins.» Quai vala s'enclegia er areguard Austriacs, Franzos e Talianas, tant pli sch'ins fa endament l'agid da Svizras e Svizzers curaschus a fugitivs spagnols (1939) e cunzunt a populaziuns franzosas e talianas durant la Segunda guerra mundiala. Maissen concluda: «[Ils Svizzers pon] patratgar a las guerras mundialas; lezzas admoneschan anc adina che la survalutaziun da sazez e las crisas economicas provocheschan catastrofes che gnanca la neutralitad a la lunga na po curar. Il 'Volkstrauertag' tudestg dat a la Svizra l'ocasiun da savair grà a tschels Europeans che las mazzacras dal tschientaner passà als han stimulads da stgaffir instituziuns per evitar mazzacras novas.» La davosa frasa da la «Geschichte der Schweiz» (p. 324) tuna en versiuin rumantscha: «L'istorgia da la Svizra cuntogna avunda admoniziuns ch'ins n'astgia betg sa survalitar.»

Thomas Maissen, Geschichte der Schweiz. Quarta ediziun curregida. Baden/AG (hier + jetz, ISBN 978-3-03919-174-1) 2012.